

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Udržateľnejšie potravinové systémy“**(prieskumné stanovisko)**

(2016/C 303/08)

Spravodajca: Mindaugas MACIULEVIČIUS

Nadchádzajúce holandské predsedníctvo Rady Európskej únie sa 16. decembra 2015 rozhodlo podľa článku 304 Zmluvy o fungovaní Európskej únie prekonzultovať s Európskym hospodárskym a sociálnym výborom

„Udržateľnejšie potravinové systémy“

(prieskumné stanovisko).

Sekcia pre poľnohospodárstvo, rozvoj vidieka a životné prostredie, ktorá bola poverená vypracovaním stanoviska výboru v danej veci, prijala svoje stanovisko 11. mája 2016.

Európsky hospodársky a sociálny výbor na svojom 517. plenárnom zasadnutí 25. a 26. mája 2016 (schôdza z 26. mája) prijal 152 hlasmi za, pričom 1 člen hlasoval proti a 1 sa hlasovania zdržal, nasledujúce stanovisko:

1. Závěry a odporúčania

1.1. EHSV vzhľadom na naliehavú potrebu zabrániť početným hospodárskym, environmentálnym a sociálnym dôsledkom výroby a spotreby potravín vyzýva Európsku komisiu a členské štáty, aby vypracovali jasnú politiku a realizačný plán EÚ na vybudovanie udržateľného, odolného, zdravého, spravodlivého a klimaticky vhodného potravinového systému, ktorý podporuje spoluprácu a vzájomné porozumenie všetkých subjektov dodávateľského reťazca. So zreteľom na tri piliere udržateľnosti musí byť zabezpečený väčší súlad a integrácia politických cieľov a nástrojov súvisiacich s potravinami (napr. v oblasti poľnohospodárstva, životného prostredia, zdravotníctva, ochrany podnebia, zamestnanosti atď.).

1.2. Prechod na udržateľnejšie potravinové systémy zahŕňajúci všetky fázy od výroby po spotrebu je veľmi potrebný. Výrobcovia musia pestovať viac potravinárskych plodín a zároveň znížiť vplyv na životné prostredie, zatiaľ čo spotrebiteľov treba podporovať v prechode na výživnú a zdravú stravu s nižšou uhlíkovou stopou. EÚ by mala zvýšiť svoje úsilie pri vykonávaní cieľov OSN v oblasti udržateľného rozvoja, keďže poskytujú kľúčový rámec spoločnej činnosti, a to poskytovať svetu do roku 2030 potraviny udržateľným spôsobom.

1.3. EHSV uznáva, že žiadny systém potravinárskej výroby sám osebe bezpečne nenakŕmi obyvateľov Zeme, ale kombinácia rôznych konvenčných, inovatívnych a poľnohospodársko-ekologických postupov by mohla pomôcť lepšie riešiť dôsledky súčasných systémov potravinárskej výroby na životné prostredie a klímu. Najmä kombinácia presného poľnohospodárstva, ktoré zahŕňa ďalší rozvoj IKT a satelitných systémov, a agroekológie by mohla dopĺňať konvenčné poľnohospodárstvo tým, že poskytne súbor zásad a postupov, ktorých účelom je zvýšiť udržateľnosť poľnohospodárskych systémov, ako je lepšie využívanie biomasy, zlepšenie uskladňovania a mobilizácie biomasy, zabezpečenie priaznivých pôdnych podmienok, podpora diverzifikácie plodín a minimalizovanie používania chemických ochranných látok. Ďalšia podpora uzavretých poľnohospodárskych modelov by mohla viesť k poľnohospodárstvu bez využívania fosílnych palív. Reformou spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) bola zavedená kombinácia opatrení (ekologizácia, agroekologicko-klimatické systémy atď.), ktoré možno považovať za krok správnym smerom.

1.4. Stabilný a primeraný príjem pre všetky subjekty potravinového dodávateľského reťazca je potrebný na zabezpečenie ďalších udržateľných a spoľahlivých investícií do agroekologických technológií a klimaticky vhodných techník.

1.5. Predchádzanie a znižovanie vzniku potravinového odpadu je spoločnou zodpovednosťou všetkých subjektov v potravinovom reťazci. EHSV víta plán Komisie v rámci balíka obehového hospodárstva na vytvorenie platformy zainteresovaných strán s cieľom pomôcť formovať potrebné opatrenia a vymieňať si najlepšie postupy v oblasti predchádzania a znižovania vzniku potravinového odpadu. EHSV vyzýva Komisiu, aby preskúmala, akým spôsobom sa hierarchia využívania potravín v členských štátoch uplatňuje v praxi, a to aj s ohľadom na hospodárske stimuly, ktoré by mohli podnikom poskytnúť zmiešané signály. EHSV pri podporovaní účinného uplatňovania hierarchie odpadového hospodárstva takisto žiada preskúmanie nariadenia (ES) č. 1069/2009, aby sa potraviny nevhodné na ľudskú spotrebu mohli tam, kde je to bezpečné, používať ako krmivo.

1.6. Udržateľný výber potravín sa musí podporovať zvýšením ich dostupnosti a prístupnosti pre spotrebiteľov. Mala by sa podporovať konzumácia udržateľných potravinových výrobkov tým, že sa vytvorí silnejší trhový dopyt prostredníctvom ekologického verejného obstarávania a iných postupov. EHSV vyzýva členské štáty, aby preskúmali štátne stravovacie usmernenia, ktoré by odrážali udržateľnosť a podporovali v učebných plánoch náuku o potravinách. EÚ by mala podporovať aj označovanie pôvodu, rozvoj etikiet, ktoré budú zreteľne poukazovať na aspekt udržateľnosti potravinových výrobkov, ako aj celoeurópske vizuálne reklamné kampane za zdravšie potraviny a stravovanie.

1.7. Politika EÚ v spojení so špecifickými výskumnými a inovačnými programami skombinovanými s finančnými stimulmi pre výrobcov potravín by mala:

— presadzovať postupný prechod na modely poľnohospodárstva bez používania fosílnych palív,

— podporovať účinnejšie využívanie zdrojov vrátane pôdy, vody a živín v celom výrobnom systéme.

1.8. Prechod na udržateľné potravinové systémy si vyžaduje komplexnú potravinovú politiku a širokozáberovú stratégiu rozvoja biohospodárstva, nie iba poľnohospodársku politiku. Namiesto vyhrotenej diskusie je potrebné medzidisciplinárne myslenie, ktoré združí generálne riaditeľstvá Komisie, širokú škálu ministerstiev a inštitúcií v členských štátoch spolu s miestnymi a regionálnymi štátnymi správami a subjektmi v potravinových systémoch s cieľom riešiť vzájomne súvisiace výzvy zdôraznené v tomto stanovisku. EHSV dúfa, že bude uznaná vzájomná závislosť výroby a spotreby potravín a vyvinutý vhodný postup európskej politiky vrátane rôznych súkromných iniciatív zameraných na udržateľnosť, zdravie a odolnosť. V budúcnosti však bude v EÚ významnú úlohu zohrávať spoločná poľnohospodárska politika a spoločná rybárska politika.

2. Úvod

2.1. EHSV vypracováva toto stanovisko na žiadosť holandského predsedníctva EÚ, pričom v ňom zdôrazňuje narastajúce obavy občianskej spoločnosti týkajúce sa environmentálneho, zdravotného, hospodárskeho a sociálneho vplyvu výroby a spotreby potravín a súvisiace problémy, ako uživiť narastajúcu populáciu Zeme s obmedzenými zdrojmi. Potraviny sú ústredným prvkom všetkých našich spoločností, závisia od prírodných zdrojov a takisto ich ovplyvňujú, majú vplyv na zdravie obyvateľstva a zohrávajú kľúčovú úlohu v európskom hospodárstve, keďže z hľadiska zamestnanosti a príspevku k HDP ide o najväčší sektor EÚ.

2.2. Podľa Panelu expertov na vysokej úrovni pre potravinovú bezpečnosť a výživu Výboru pre svetovú potravinovú bezpečnosť sa udržateľný potravinový systém vymedzuje ako „potravinový systém, ktorý zaisťuje potravinovú bezpečnosť a výživu pre všetkých tak, aby nebola ohrozená hospodárska, sociálna a environmentálna základňa na zaistenie potravinovej bezpečnosti a výživy pre budúce generácie“⁽¹⁾. Prechod na odolnejšie a udržateľnejšie potravinové systémy sa preto vzťahuje na všetky vzájomne prepojené a súvisiace činnosti, ktoré sa týkajú výroby, spracovania, prepravy, skladovania, predaja a konzumácie potravín. Bola uznaná aj úloha globálnych spotrebných trendov ako hnacieho stimulu spôsobu, akým sa potraviny vyrábajú, ako aj druhov vyrobených potravín.

2.3. EHSV sa bude otázkou udržateľných potravinových systémov zaoberať celostným spôsobom a bude sa zameriavať najmä na rámec EÚ, hoci bude zvažovať aj vonkajšie dôsledky, keďže EÚ je najväčším svetovým vývozcom a dovozcom poľnohospodárskych a potravinových výrobkov.

2.4. V roku 2014 sa očakávalo oznámenie o udržateľných potravinách, ktoré však bolo neskôr z pracovného programu Komisie stiahnuté. Niektoré z týchto otázok boli prevzaté do akčného plánu EÚ pre obehové hospodárstvo z decembra 2015 a ako hlavná priorita doň bolo zahrnuté zníženie objemu potravinového odpadu, čo odráža záväzok EÚ a členských štátov v kontexte cieľov OSN v oblasti udržateľného rozvoja do roku 2030, t. j. o polovicu znížiť objem potravinového odpadu na obyvateľa v maloobchode a u spotrebiteľov a znížiť straty potravín vo výrobných a dodávateľských reťazcoch (cieľ udržateľného rozvoja 12.3).

3. Hlavné problémy súčasných potravinových systémov

3.1. Medzinárodný panel OSN pre udržateľné riadenie zdrojov tvrdí, že potravinárska výroba má v porovnaní s ostatnými odvetvami najväčší **environmentálny vplyv** z hľadiska celosvetového využívania zdrojov⁽²⁾, aj keď v EÚ je tento vplyv oveľa nižší. V potravinových systémoch sa na výrobu dusíkatých hnojív, spracovanie, balenie, prepravu a chladenie využíva mnoho prírodných zdrojov vrátane zeme, pôdy, vody a fosforu, ako aj energie. Preto nie je prekvapujúce, že celosvetovo ovplyvňujú aj životné prostredie vrátane straty biodiverzity, odlesňovania, degradácie pôdy, znečistenia vody a ovzdušia, a emisií skleníkových plynov. Pokračujúci úbytok poľnohospodárskej biodiverzity na úrovni poľnohospodárskych podnikov je naďalej predmetom vážnych obáv⁽³⁾. Z globálneho hľadiska je väčšina rybolovných oblastí úplne alebo nadmerne vyčerpaná. Na zabezpečenie nepretržitej dodávky zdravých a dostupných potravín je preto potrebné efektívne a udržateľné hospodárenie so všetkými týmito zdrojmi.

3.2. Tretina potravín na celom svete vyrobených na ľudskú spotrebu sa vyplytvá alebo vyhodí, čo predstavuje až 1,6 miliardy ton potravín a spôsobuje 8 % globálnych emisií skleníkových plynov⁽⁴⁾. Výroba potravín, ktoré nebudú skonsumované, prispieva vo viac než 20 % miere k celosvetovému tlaku na biodiverzitu a využíva sa pri nej takmer 30 % všetkej poľnohospodárskej pôdy vo svete.

3.3. Každoročne sa v EÚ **vyhodí**⁽⁵⁾ asi 100 miliónov ton **potravín** a bez preventívnych opatrení sa do roku 2020 predpokladá zvýšenie o 20 %. Potravinový odpad v Európe vzniká v rámci dodávateľského reťazca, pričom odhadovaná koncentrácia na úrovni domácností je 46 %⁽⁶⁾. Treba poznamenať, že maloobchodné a výrobné odvetvia vynaložili za posledné roky značné úsilie na zlepšenie prevencie vzniku potravinového odpadu a jeho zníženie. Snaha o zvýšenie udržateľnosti výrobného a dodávateľského reťazca nemá veľký význam bez dôraznejších opatrení zameraných na zníženie množstva odpadu.

⁽¹⁾ Správa *Food losses and waste in the context of sustainable food systems*, HLPE, Rím 2014.

⁽²⁾ http://www.unep.org/resourcepanel/Portals/24102/PDFs/PriorityProductsAndMaterials_Summary_EN.pdf.

⁽³⁾ COM(2013) 838 final, http://ec.europa.eu/agriculture/genetic-resources/pdf/com-2013-838_sk.pdf.

⁽⁴⁾ *Global food losses and food waste*, Organizácia OSN pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO) 2011.

⁽⁵⁾ Vymedzenie pojmu potravinovej straty a odpadu podľa OSN sa nachádza na stránke: <http://thinkeatsave.org/index.php/be-informed/definition-of-food-loss-and-waste>

⁽⁶⁾ *Estimates of European food waste levels*, FUSIONS 2016 <http://eu-fusions.org/phocadownload/Publications/Estimates%20of%20European%20food%20waste%20levels.pdf>.

3.4. V súčasnosti existuje veľmi málo informácií o potravinových stratách a vzniku potravinového odpadu na úrovni poľnohospodárskych podnikov⁽⁷⁾. Potravinové straty a odpad môžu vznikáť z dôvodu nedostatočnej modernizácie niektorých poľnohospodárskych podnikov, rušenia objednávok a volatility cien komodít, čo má za následok zaoranie plodín, pokiaľ ich zber nie je ekonomicky únosný (čo má aspoň pozitívny vplyv na životné prostredie, pretože zvyšuje obsah organickej hmoty v pôde), alebo likvidáciu a kompostovanie potravín, ktoré nie je možné opätovne predať. Ďalším dôležitým a čoraz väčším problémom sú hlavné vplyvy zmien podnebia na poveternostné podmienky a prepuknutie možných chorôb. Ak zohľadníme tieto vplyvy, každý rok je toho veľa, čo možno považovať za potravinový odpad. V porovnaní so zvyškom sveta bola EÚ pri riešení tohto problému veľmi aktívna, a preto by mala podporovať šírenie svojich osvedčených postupov a know-how v tejto oblasti.

3.5. Potravinové systémy sú jednou z príčin **klimatických zmien** a zároveň fungujú tak, že nimi môžu byť výrazne ovplyvňované⁽⁸⁾. Zmena podnebia bude ovplyvniť dostupnosť základných prírodných zdrojov (voda, pôda), čo v niektorých oblastiach povedie k výrazným zmenám podmienok potravinárskej a priemyselnej výroby⁽⁹⁾. Extrémne klimatické podmienky, ako sú povodne, suchá, požiare a silné vetry, ako aj ďalšie šírenie rastlinných a živočíšnych chorôb súvisiacich s klímou, už ovplyvňujú potravinársku výrobu a v budúcnosti ju budú ovplyvňovať ešte viac.

3.6. Vo svete v súčasnosti popri nedostatočnej výžive dochádza v niektorých častiach sveta aj k účinkom nadbytku potravín. Približne 795 miliónov ľudí hladuje, zatiaľ čo počet ľudí s nadváhou/obéznych ľudí vo svete dosiahol viac ako 1,4 miliardy dospelých, čo predstavuje približne 30 % celkovej populácie dospelých. V rozvojových aj rozvinutých krajinách zároveň rýchlo pribúdajú zdravotné problémy súvisiace s obezitou⁽¹⁰⁾. Z týchto údajov vyplývajú **hlboké rozdiely v spôsobe výroby, distribúcie a konzumácie potravín**. Populačný rast a prognóza 82 % nárastu celosvetovej spotreby mäsa do roku 2050 oba problémy ešte zhoršia⁽¹¹⁾. Za posledných 20 rokov, počas ktorých krajiny na celom svete zaznamenali urbanizáciu a hospodársky rast, došlo k nutričnému prechodu, v rámci ktorého sa zmenila výroba a spotreba potravín. Na celom svete sa stravovacie návyky presúvajú k zložitejším výrobkom, k väčšej spotrebe mäsa a mliečnych výrobkov, cukru a nápojov s obsahom cukru⁽¹²⁾. Zároveň má viac ľudí sedavý spôsob života, ktorý prispieva k nedostatku fyzickej aktivity.

3.7. Hospodárske zvieratá zohrávajú v potravinových systémoch dôležitú a nenahraditeľnú úlohu ako zdroj vysoko kvalitných bielkovín a ďalších živín, ako sú vitamíny a minerálne látky. Hospodárske zvieratá zohrávajú dôležitú úlohu aj v poľnohospodárskom a regionálnom obehovom živín, ako aj pri ochrane otvorenej a rozmanitej krajiny, trvalých trávnych porastov a takmer prirodzených biotopov a pri zachovávaní rozmanitosti druhov. Okrem toho zabezpečujú ľuďom príjem, majetok a živobytie. Zároveň má EÚ veľa poľnohospodárskej pôdy, ktorá je prakticky vhodná iba ako pasienky pre hospodárske zvieratá. Za posledných 50 rokov sme však zaznamenali viac ako štvornásobný nárast celosvetovej produkcie mäsa a vajec a produkcia mlieka sa viac ako zdvojnásobila. Počas toho istého obdobia došlo iba k dvojnásobnému nárastu celosvetovej ľudskej populácie⁽¹³⁾. Treba poznamenať, že sa zmenilo aj zloženie dopytu a že nárast produkcie mäsa, mlieka a vajec úzko súvisí s rastom príjmov, pričom ceny zostali na nízkej úrovni.

3.8. Ak zoberieme do úvahy potravinové plodiny pestované pre človeka, krmoviny pestované pre hospodárske zvieratá a potravinárske plodiny určené na osivo a priemyselné účely, napríklad na biopalivá, v súčasnosti sa vo svete produkuje 1,5-krát viac potravín, než je potrebné na výživu súčasnej populácie, čo bude pravdepodobne stačiť aj na výživu obyvateľstva v roku 2050. Súčasná úroveň globálneho potravinového odpadu a produkcie krmív na udržanie rastúcej spotreby mäsa však vytvára dopyt po výraznom náraste potravinovej výroby. Aby bolo možné nasýtiť svet udržateľným spôsobom v roku 2050 a neskôr, je potrebná kombinácia produktivity a optimalizácie prírastkov na existujúcej poľnohospodárskej pôde a pri rybolove, ktorá by bola zlučiteľná so stabilitou a kvalitou prostredia, s bezpečnosťou a ochranou zdravia pri práci a so sociálnou spravodlivosťou, a takisto prechod na udržateľné stravovanie a trvalé zníženie potravinových strát a potravinového odpadu.

⁽⁷⁾ FUSIONS, súbor údajov EÚ za rok 2015; prípravná štúdia o potravinovom odpade, Európska komisia 2011, <http://eu-fusions.org/index.php/publications>, http://ec.europa.eu/environment/eussd/pdf/bio_foodwaste_report.pdf.

⁽⁸⁾ <http://www.eea.europa.eu/signals/signals-2015/articles/agriculture-and-climate-change>, EEA 2015.

⁽⁹⁾ Stratégia EÚ pre adaptáciu na zmenu klímy, COM(2013) 216 final.

⁽¹⁰⁾ Údaje Globálneho zdravotného observatória, WHO 2015. Dostupné na stránke: http://www.who.int/gho/ncd/risk_factors/obesity_text/en/.

⁽¹¹⁾ *Towards a food policy*, WRR 2015

⁽¹²⁾ Potravinový program: za bezpečné, zdravé a udržateľné potraviny, Holandský kabinet 2015.

⁽¹³⁾ FAOSTAT 2015.

3.9. Problémom potravinovej bezpečnosti a odolnosti potravinového systému bol za posledných desať rokov nárast cien poľnohospodárskych výrobkov a vstupov a volatilita cien, pričom u spotrebiteľov aj výrobcov vyvolal vážne obavy. Vysoké konečné ceny na jednej strane nevedli k vyššiemu príjmu výrobcov potravín, práve naopak, v dôsledku ich poklesu alebo stagnácie vzniká negatívny tlak na faktor práce, čím sa ohrozuje stabilita príjmu všetkých prevádzkovateľov. Na druhej strane hospodárska kríza oslabilila kúpnu silu spotrebiteľov. **Stabilný a primeraný príjem všetkých subjektov potravinového reťazca je potrebný** na zabezpečenie ďalších trvalých a stálych investícií do agroekologických technológií a klimaticky vhodných techník.

3.10. Nedávny vývoj na poľnohospodárskych trhoch, najmä v mliekarenskom sektore, poskytuje jasný dôkaz o takejto potenciálnej nerovnováhe, kde príčinou nie je len nadmerná ponuka na trhu, ale aj politicky motivovaný zákaz na predchádzajúcich vývozných trhoch. Budúca stabilita bude do veľkej miery závisieť od odolnosti dodávateľskej základne voči otrasom, z ktorých najvýznamnejším sú klimatické zmeny. Politika EÚ by mala dôrazne podporovať diverzifikáciu poľnohospodárskych podnikov, inovatívne financovanie, systémy poistenia príjmov a ostatné inovatívne nástroje usmerňovania trhu, ktoré poskytujú ochranu pred klimatickými alebo trhovými turbulenciami.

3.11. Sociálne a prerozdeľovacie účinky cien potravín sa musia posudzovať tak z hľadiska výrobcu, ako aj z hľadiska spotrebiteľa. V súčasnosti si mnohí spotrebiteľia nemôžu dovoliť platiť za najkvalitnejšie potraviny. Za posledné roky sa mocenské vzťahy v potravinovom dodávateľskom reťazci zmenili, čo viedlo k postupnej koncentrácii výrobcov a maloobchodných predajcov potravín na trhu, a tým k posunu vyjednávacej sily, väčšinou v prospech maloobchodného odvetvia a na úkor prvovýrobcov. EHSV sa bude týmto problémom osobitne zaoberať v stanovisku na tému *Spravodlivejší potravinový dodávateľský reťazec*.

3.12. Keďže sa v svetovom obchode čoraz viac pozornosti venuje bilaterálnym a megaregionálnym rokovaniam, lebo kolo rokovaní WTO v Dauhá neprineslo žiadne závery, je dôležité v plnom rozsahu zohľadniť environmentálne a klimatické dôsledky, normy kvality potravín a hygienické normy, širšie sanitárne a fytosanitárne normy, ako aj výrobný proces (tzv. priemyselný ekosystém, v ktorom prebieha výroba, pracovné podmienky, kultúrny kontext výroby a pracovnoprávne vzťahy). Pre EÚ je nevyhnutné, aby zabránila premiestňovaniu potravinovej výroby do tretích krajín vtedy, ak by išlo o premiestňovanie iba alebo predovšetkým z dôvodov, že právny základ výroby potravín v tretích krajinách nie je taký náročný ako v EÚ. Politika EÚ zohráva z globálneho hľadiska kľúčovú úlohu pri podpore bezpečnej a zdravej výroby potravín a zákaze dovozu akýchkoľvek potravín, ktoré nespĺňajú medzinárodné sanitárne a fytosanitárne normy alebo normy bezpečnosti potravín.

3.13. Už 140 rokov výrobné družstvá jasne ukazujú, že sú odolnejšie voči turbulenciám na poľnohospodárskych trhoch a pomáhajú zabráňovať premiestňovaniu potravinovej výroby. Preto je dôležitá ešte intenzívnejšia podpora spolupráce medzi výrobcami a družstvami, najmä malými, orientovaná na odvetvia a regióny. Osobitný dôraz by sa mal klásť najmä na tie odvetvia a regióny, kde táto spolupráca nie je dostatočná.

4. Hlavné oblasti intervencie na prechod na udržateľnejšie potravinové systémy

Podpora klimaticky odolnej potravinovej výroby efektívnejšie využívajúcej zdroje

4.1. Na zníženie vplyvu poľnohospodárstva, akvakultúry a rybolovu vrátane emisií skleníkových plynov na životné prostredie je potrebné zmeniť spôsob výroby potravín. Je potrebné prijať udržateľnejšie postupy s cieľom zastaviť vyčerpávanie prírodných zdrojov, prispôsobiť sa účinkom klimatických zmien a zmierniť ich vplyv. Pre produktivitu by mohli byť prínosom niekoľko opatrení, ktoré by zároveň mohli zvýšiť environmentálnu udržateľnosť a odolnosť voči zmenám podnebia, ako je zvýšenie rozmanitosti rastlinných a živočíšnych druhov, zlepšenie vlastností dobytku šľachtením, šľachtenie rastlín, zlepšenie funkčnosti poľnohospodárskych ekosystémov a vodného hospodárstva, podpora a aplikácia výskumu a inovácie, optimalizácia pôdnych funkcií, uľahčenie prenosu vedomostí a odbornej prípravy a podpora technologických zmien podporou investícií. Mal by sa podporovať ďalší rozvoj satelitných systémov EÚ a centier spracovania veľkého objemu dát s cieľom uľahčiť včasné odhalenie a prevenciu extrémnych poveternostných podmienok a rôznych chorôb alebo pripravenosť na ne. Malo by sa podporovať aj presné poľnohospodárstvo.

4.2. Zachovanie modelu rodinných poľnohospodárskych podnikov v Európe je takisto dôležité a bude si vyžadovať podporu generáčnej výmeny v poľnohospodárskych podnikoch s cieľom čeliť starnutiu obyvateľstva. Bude to mať pozitívny vplyv na tvorbu pracovných miest vo vidieckych oblastiach. Rovnako dôležitá je schopnosť zachovať rozmanitú poľnohospodársku výrobu vo všetkých regiónoch EÚ. Osobitná pozornosť by sa mala venovať znevýhodneným poľnohospodárskym regiónom. Na tento účel by sa mali uznávať rozličné typy poľnohospodárskych podnikov a mali by sa využívať konkrétne zamerané nástroje.

4.3. V posledných rokoch došlo k reorganizácii potravinových dodávateľských reťazcov s cieľom opätovne prepojiť výrobcov a spotrebiteľov a relokalizovať poľnohospodársku a potravinovú výrobu. Patrí sem poľnohospodárstvo podporované komunitou, krátke dodávateľské reťazce, alternatívne potravinové siete, miestne poľnohospodárske systémy a priamy predaj. Dokonca aj keď je tento sektor pomerne malý, mal by sa ďalej podporovať, pretože má veľmi pozitívny vplyv, pokiaľ ide o predaj čerstvých, kvalitných, zdravých tradičných potravín s pozitívnym sociálnym aj hospodárskym vplyvom. V tejto oblasti majú významný prínos aj malé a stredné podniky. Mala by sa zdôrazniť osobitná úloha mestských samospráv, pretože v mestských oblastiach by sa mala zaviesť požadovaná infraštruktúra a zodpovedajúce investície s cieľom zjednodušiť priamy predaj výrobcami. Mali by sa podporovať aj osvedčené postupy v súkromnom sektore, napríklad keď takáto infraštruktúra vzniká z iniciatívy miestnych nákupných stredísk.

4.4. V záujme stimulovania potravinárskej výroby s efektívnejším využitím zdrojov bola na základe reformy spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) zavedená kombinácia opatrení vrátane povinnej ekologizácie, agroenvironmentálnych systémov a rozsiahlej podpory poľnohospodárskeho poradenského systému a aplikovaného výskumu s cieľom reagovať na problémy potravinovej bezpečnosti, klimatických zmien a udržateľného hospodárenia s prírodnými zdrojmi pri súčasnej starostlivosti o krajinu a udržiavaní vidieckeho hospodárstva pri živote. To možno považovať za dôležitý krok správnym smerom, avšak jeho realizácia by sa z hľadiska byrokracie a súvisiacich prírastkov mohla ďalej zlepšovať.

4.5. Pokiaľ ide o rybolovný reťazec, je dôležité zabezpečiť správnu rovnováhu medzi zdravým a udržateľným, pretože konzumácia rýb je zdravá, ale nadmerný tlak na rybolov je často diametrálne v rozpore s ekologickou udržateľnosťou. Reforma spoločnej rybárskej politiky uskutočnená v roku 2013 by mala prispieť k efektívnejšiemu využívaniu zdrojov rybolovu, najmä prostredníctvom povinného cieľa maximálneho udržateľného výnosu stanoveného pre všetky európske populácie rýb. Udržateľný rozvoj modelov pobrežnej a vnútrozemskej akvakultúry je takisto dôležitý.

Podpora prevencie a zníženie potravinového odpadu v potravinovom dodávateľskom reťazci

4.6. V súbore predpisov o obehovom hospodárstve sa uvádza záväzok EÚ a jej členských štátov splniť cieľ OSN v oblasti udržateľného rozvoja 12.3, ktorým je znížiť potravinový odpad do roku 2030 o polovicu. Na podporu dosiahnutia tohto cieľa by hierarchia využívania potravín mala byť hlavnou zásadou pri hospodárení s potravinovými zdrojmi a hospodárske stimuly by to mali podporovať vo všetkých príslušných politikách EÚ. Predišlo by sa tým súčasnej situácii, keď je veľakrát lacnejšie vyhodiť jedlé potraviny, než pripraviť a dodať potraviny do potravinových bánk.

4.7. Udržateľné hospodárenie so zdrojmi si vyžaduje aj zvýšené úsilie v oblasti opätovného využitia zvykových tokov na najvyššiu možnú hodnotu. Nový výskum porovnávajúci náklady na redistribučnú prípravu potravín, prípravu krmív, anaeróbne vyhnívania a ukladanie na skládky v 28 krajinách EÚ by pomohol určiť úlohu hospodárskych stimulov pri riadnom uplatňovaní hierarchie odpadového hospodárstva EÚ. Darovanie potravín zo sektora hotelierstva a stravovacích služieb je naďalej náročné a súvisiaca legislatíva sa chápe nedostatočne. Ide o kľúčovú oblasť, v ktorej by šírenie európskych usmernení v sektore hotelierstva bolo mimoriadne užitočné.

4.8. V súbore predpisov o obehovom hospodárstve sa zdôrazňuje aj potreba objasnenia súčasného usmernenia o využívaní potravín, ktoré nie sú vhodné na ľudskú spotrebu, ako krmíva. Prísne právne predpisy upravujúce nové sterilizačné technológie na spracovanie potravinového odpadu na centralizovanej priemyselnej úrovni by mohli zabezpečiť mikrobiologickú bezpečnosť krmív a zároveň vytvárať nové pracovné miesta a investičné príležitosti a priniesť environmentálne výhody účinnejšieho uplatňovania hierarchie odpadového hospodárstva.

4.9. Keďže je nevyhnutná informovanosť spotrebiteľov a akceptovanie spotrebiteľmi, má sa poskytovaním učebných materiálov týkajúcich sa potravín, udržateľnosti potravín a potravinového odpadu zvýšiť hodnota potravín a podporiť systémové zmeny správania. K dispozícii sú už moduly pre základné, stredné a vysoké školy a špecializované programy v sektoroch poľnohospodárstva, výroby a hotelierstva, ktoré vychádzajú zo širokej škály dostupných osvedčených postupov.

4.10. EÚ už niekoľko rokov aktívne podporuje činnosti na zníženie potravinového odpadu. Príklad vedúcej úlohy EÚ pri dosahovaní cieľa 12.3 bude zohrávať kľúčovú úlohu, pokiaľ ide o jeho úspešnosť v celosvetovom meradle, napríklad šírením osvedčených európskych postupov a know-how.

Posilnenie väzby medzi potravinovými systémami a klimatickými stratégiami

4.11. Vplyv klimatických zmien sa prejavuje vo všetkých rozmeroch potravinovej bezpečnosti – nielen na výnosoch a plodinách, ale aj na zdraví poľnohospodárov, šírení škodcov a chorôb, strate biodiverzity, nestabilite príjmov, kvalite vody atď. Potenciálnym problémom je aj úbytok ornej pôdy v dôsledku degradácie pôdy a urbanizácie poľnohospodárskej pôdy. Z tohto dôvodu je nevyhnutné zachovať prioritu využívania pôdy na potravinársku výrobu. Inštitúcie a súkromný sektor zohrávajú kľúčovú úlohu pri zabezpečovaní odolnosti potravinových systémov, napr. zvýšením systémov sociálnej ochrany s cieľom zmierniť otrasy pre domácnosti a zabezpečiť pokračujúce investície do technológií s nízkymi emisiami oxidu uhličitého v poľnohospodárstve a potravinárstve; zlepšovaním diverzifikácie plodín a rozvojom genetických zdrojov, investovaním do odolného poľnohospodárskeho rozvoja v poľnohospodárskych podnikoch aj mimo nich a zavádzaním systémov na lepšie riadenie klimatických rizík.

4.12. Komisia a členské štáty musia so zreteľom na hospodársky pilier udržateľnosti zvážiť potenciál zmierňovania a sekvestrácie a zároveň zabezpečiť všetky formy finančnej podpory na uplatňovanie a podporu inovačných mechanizmov spolupráce v oblasti verejno-súkromných partnerstiev. Ďalšie ukazovatele prírastku poľnohospodárskej produktivity, existujúcej pôdy, stravovania, potravinových strát a potravinového odpadu by doplnili obraz klimatického vplyvu potravinových systémov.

Propagácia zdravšieho a udržateľnejšieho stravovania

4.13. Výber zdravých potravín je často udržateľným riešením⁽¹⁴⁾, najmä v rámci vyváženej stravy. Napríklad konzumácia sezónnejších, miestnych a rozmanitých potravín rastlinného pôvodu je dobrá pre zdravie aj životné prostredie. Zdravšie stravovacie návyky znižujú aj riziko chronických ochorení, náklady na zdravotnú starostlivosť a stratu produktivity práce v hospodárstve. Sú potrebné zásady vypracovávania usmernení o zdravom a udržateľnom stravovaní, ktoré môžu členské štáty vziať do úvahy. Usmernenia o stravovaní a obstarávaní majú priamy vplyv na spotrebu, ak ich prijímajú verejné inštitúcie, napríklad školy a nemocnice. Treba tiež uznať nutričný prechod, ktorý prebieha na celom svete, a úlohu EÚ pri poskytovaní pozitívneho modelu v súvislosti s udržateľným stravovaním. Tzv. „flexitariánsky“ prístup, teda aspoň raz do týždňa obmedziť konzumáciu mäsa, ktorý je propagovaný napríklad v Holandsku, sa dá v tejto súvislosti považovať za dobrý príklad.

4.14. K vyváženejšej strave prispievajú aj rôzne iniciatívy, napríklad program potravinovej pomoci EÚ pre školy, ktorý zahŕňa výživové poradenstvo a distribúciu výživných výrobkov. Komisia by mala vyzvať členské štáty, aby stimulovali zdravú a udržateľnú spotrebu. V celej EÚ by sa mali podporovať vizuálne reklamné kampane o zdravej strave, čo by tiež mohol byť tiež dobrý spôsob, ako zvýšiť miestnu spotrebu počas turbulencií na svetových trhoch.

⁽¹⁴⁾ *Guidelines for a healthy diet: the ecological perspective*, Gezondheidsraad (holandská Rada pre zdravie), Haag, publikácia č. 2011/08.

4.15. Keďže spotrebiteľia sú už čoraz viac zvyknutí nakupovať lacné potravinové výrobky, znovu by sa mala zdôrazniť skutočná hodnota potravín. Nízkonákladové výrobky nezohľadňujú vonkajšie vplyvy, ako sú náklady spojené s úpravou vody. Ako už bolo uvedené, v školách je potrebná náuka o potravinách spolu s pochopením modelov zdravého stravovania a základných kuchárskych zručností, ktoré môžu podporovať dobré zdravie prostredníctvom doma pripravených jedál v súlade s výživovými odporúčaniami a zníženie objemu potravinového odpadu.

4.16. Treba poznamenať, že holandské Ministerstvo zdravotníctva, sociálnych vecí a športu iniciovalo dohodu s odvetvovými združeniami výrobcov, maloobchodu, stravovacích služieb a hotelierstva, ktorá sa týka zlepšenia zloženia potravín, vďaka ktorej budú produkty zdravšie, pričom najjednoduchšou voľbou bude zdravá voľba. Táto dohoda obsahuje ambiciózne ciele postupného znižovania obsahu soli, nasýtených tukov a energetickej hodnoty v potravinách do roku 2020, čím sa minimalizujú badateľné zmeny v chuťových profiloch⁽¹⁵⁾. Týmto stanoviskom vyzývame na vykonávanie rámca EÚ pre štátne iniciatívy o vybraných živinách, konkrétne o nedávno schválenej prílohe o pridaných cukroch.

4.17. Vývoj produktov, rozvoj trhu a vytváranie kľúčových partnerstiev môže prispieť k zjednodušeniu a zatraktívneniu výberu z hľadiska zdravia a udržateľnosti. Príslušné odvetvie a občianska spoločnosť by mali preskúmať a využiť príležitosti na zvýšenie spotreby sezónneho a miestneho ovocia, zeleniny a ďalších produktov, ktoré sú prirodzene bohaté na vlákninu, ako sú celozrnné potraviny alebo strukoviny. Za východiskový bod možno považovať vyhlásenie tohto roka OSN za Medzinárodný rok strukovín.

4.18. Zavedenie zrozumiteľného systému označovania pôvodu, výrobných prostriedkov a výživovej hodnoty potravín by uľahčilo rozhodovanie spotrebiteľov. Pre výrobcov potravín aj spotrebiteľov je takisto veľmi dôležitá výsledovateľnosť s cieľom zaistiť bezpečnosť potravín. Malo by sa zväziť samostatné, ľahko zrozumiteľné označenie „udržateľná potravina“ a Komisia by mala posúdiť jeho realizovateľnosť. Mal by sa ďalej podporovať väčší dôraz na technológie, ako sú mobilné aplikácie a vystavovanie tovaru pre spotrebiteľov v maloobchode, ktoré zabezpečujú všetky požadované informácie a úplnú výsledovateľnosť.

Rozvoj vedomostnej základne a mobilizácia výskumu a inovácií

4.19. Mnohé z problémov pri riešení globálnej potravinovej bezpečnosti a výživy si vyžadujú účasť výskumnej obce v záujme získavania vedomostí, podpory inovácie, spolupráce s verejnosťou a pomoci pri formovaní udržateľnejšieho potravinového systému. Na tento účel boli v rámci výskumného a inovačného programu Horizont 2020 a bývalého 7. rámcového programu vyčlenené značné finančné prostriedky. Výskum stravovania, potravinových strát a odpadu sa však adekvátne neriešil a vyžaduje si zvýšené úsilie. EHSV dôrazne podporuje iniciatívu Komisie zameranú na dlhodobú stratégiu pre európsky poľnohospodársky výskum a inovácie, ako aj najnovšie ambiciózne rozhodnutie GR pre výskum a inováciu týkajúce sa rozvoja komplexnej stratégie pre oblasť EÚ pre výskum potravín, pričom Európa môže podporovať aj udržateľné výživové prechody a znižovanie potravinových strát a potravinového odpadu v ostatných častiach sveta prostredníctvom svojho programu SWITCH⁽¹⁶⁾.

4.20. Vedecký riadiaci výbor EÚ na výstave Expo v Miláne v roku 2015 identifikoval výskumné problémy, a to v siedmich rozsiahlych oblastiach, a zdôraznil význam podporovania systémových prístupov a investovania do interdisciplinárneho a transdisciplinárneho výskumu. Rovnako bolo odporúčané vytvoriť medzinárodný panel pre potravinovú bezpečnosť a bezpečnosť výživy, čo by bolo jasným pokrokom pri podpore interdisciplinárneho a medzisektorového prístupu.

⁽¹⁵⁾ Holandská dolná snemovňa 2014 – 2015, 32793 č. 162.

⁽¹⁶⁾ <http://www.switch-asia.eu>.

4.21. Výskum, inovácie a vývoj sú hlavnými hnacími silami prechodu na udržateľný potravinový systém v súlade s cieľmi klimateckej politiky. EHSV žiada inštitúcie EÚ a členské štáty, aby zvýšili financovanie prác v tejto oblasti, a vyzýva na spoločné úsilie tam, kde sa na výsledkoch skúmania podieľajú viaceré výskumné obce, odborníci a ostatné zainteresované strany. Európske inovačné partnerstvo zamerané na poľnohospodársku produktivitu a udržateľnosť (EIP-AGRI) podporované Európskym poľnohospodárskym fondom na rozvoj vidieka (EPFRV) zohráva kľúčovú rolu pri podpore spolupráce medzi rôznymi zainteresovanými stranami a zabezpečovaní lepšieho prepojenia medzi praxou a výskumom. Okrem toho je dôležitým nástrojom na zabezpečenie toho, že poľnohospodári budú jednými z hlavných aktérov v tomto procese, aj prístup založený na zapojení viacerých aktérov v rámci programu Horizont 2020. Kľúčom k úspešnému zavádzaniu inovácií je ich aktívne propagovanie u konečných používateľov v potravinovom systéme prostredníctvom konzultačných a vzdelávacích inštitúcií, ako aj aktívne zapojenie konečných používateľov do výskumno-inovačných činností.

4.22. EHSV zdôrazňuje, že využívanie nových informačných a komunikačných technológií (IKT) a existujúcich programov Komisie, napríklad programov Galileo a Copernicus v poľnohospodárstve, pomáha zlepšiť metódy udržateľnej výroby surovín v EÚ. EHSV požaduje ďalší výskum a vývoj uplatňovania IKT vo všetkých oblastiach potravinárskej výroby. Tieto techniky sú kľúčové pre podporu ďalších presných techník výroby potravín s efektívnejším využívaním zdrojov, včasné zisťovanie chorôb, klimatických porúch a extrémnych poveternostných podmienok. To môže následne viesť k menšiemu objemu potravinových strát v prvovýrobe. Ďalší výskum by mal byť zameraný aj na vyhodnotenie potenciálu inovačných typov poľnohospodárstva (napríklad mestské poľnohospodárstvo), ako aj na zlepšenie krmív.

Boj proti chorobám zvierat a rastlín s cieľom zvýšiť odolnosť potravinového systému

4.23. Šírenie živočíšnych a rastlinných škodcov a chorôb, ktoré zhoršil globalizovaný obchod a klimatické zmeny, má negatívny vplyv na potravinové systémy. Nedávne vypuknutie afrického moru ošipaných alebo výskyt baktérie *Xylella fastidiosa*, ktorá postihla olivovníky na juhu Talianska, patria medzi niektoré príklady toho, ako môžu choroby rastlín a zvierat narušiť potravinový systém a vytvárať potravinové straty. Keďže EÚ má takmer najlepší systém včasného odhaľovania a prevencie na svete, jej politický a legislatívny rámec týkajúci sa zdravia zvierat a rastlín by sa mohol ďalej rozvíjať a posilňovať s väčším dôrazom na predchádzanie krízam, lepší dohľad a včasné odhaľovanie, pripravenosť a riadenie, ako aj na identifikáciu a posudzovanie vznikajúcich alebo nových rizík v EÚ aj mimo nej. Pre choroby zvierat už existuje sieť referenčných laboratórií, nie však pre ochorenia rastlín. Najdôležitejšími piliermi prevencie sú vedomosti a výskum. EHSV vyzýva Komisiu a členské štáty, aby boli ambicioznejšie a naliehavo financovali strediská výskumu chorôb zvierat a zakladali referenčné laboratória pre choroby rastlín. Mali by sa posilniť aj včasné systémy odhaľovania a prevencie a zároveň by sa malo zabezpečiť, aby výrobcovia potravín a ostatní prevádzkovatelia (napr. poľnohospodárski pracovníci) boli v prípade straty náležite odškodnení, o. i. za hospodárske škody, ktoré poľnohospodárom vzniknú, keď sa vo všeobecnom verejnom záujme uvalia pri vypuknutí nákazy obchodné obmedzenia. Okrem toho je potrebné klásť dôraz na zavedenie rozmanitejších poľnohospodárskych systémov, ktoré sú z hľadiska odolnosti voči biotickým stresom stabilnejšie.

4.24. Investície do výskumu by sa mali zamerať na prevenciu a včasné odhaľovanie, keďže liečba a vyhubenie prebiehajúceho ochorenia môžu byť veľmi nákladné a ničivé. Základom je budovanie kapacít a zvyšovanie informovanosti, rovnako ako prenos vedomostí od výskumných pracovníkov k poľnohospodárom a ostatným subjektom. Základom je prenos poznatkov a spolupráca s tretími krajinami. EÚ by mala poskytnúť nezáväznú predpisy, usmernenia a nástroje na lepší dohľad, pričom dôležitá je aj prísnejšia kontrola dovozu. Kľúčový je aj boj proti rezistencii voči antibiotikám a mal by sa prijať integrovaný prístup, v rámci ktorého sa kombinuje humánna a veterinárna zdravotná starostlivosť (prístup „jedno zdravie“).

V Bruseli 26. mája 2016

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Georges DASSIS